

נכרייה בין המילים

לאחר שהפכה לשואבת המים וחוטבת העצים של משפחת המצפה, החליטה מטר (מֶטֶר) לעזוב לעיר הגדולה. המקום הטבעי עבורה היה חִיפָא. אבל גם שם התהפכו המילים. אמרו לה שתוכל למצוא מרגוע רק בין המילים של יֶאפָא, אֶפָא, אֶף על פי ששינו את שמה ליפו. שם פגשה את הֶטָאל, שזה גשם שוטף, וכינו אותה פליטה משום שנפלטה מן השפה ולא היו לה מסמכים. בוועד להגנה על מילים זרות ייעצו לה לשנות את שמה לטל, ועד אז תוכל לישון במקלט לחללים סמנטיים.

*

"מתבקשים אתם לקרוא את הדברים ברצון ובתשומת לב, ולסלוח אם נראה שלא הצלחנו במלים ידועות שעמלנו באהבה לתרגם אותן במדויק. כי הנאמרים בעברית, אין כוחם שווה כשהם מתורגמים ללשון אחרת."*

גֶשֶׁם היה צעיר בעל־גוף מן הגליל שרצה להֶגֶשִׁים חלום ולמצוא זוגה מתאימה. מֶטֶר (מֶטֶר) – מילה משכילה שהיגרה לגליל בפרויקט איחוד משפחות – התאימה לֶגֶשֶׁם בכל המובנים. הוא היה בן לשושלת *جسم* המפוארת ואחותו *جسامَة* (جَسَامَة) נודעה בכל רחבי המפרץ כמתאגרפת במשקל כבד. אולם גֶשֶׁם התנשא על מֶטֶר (מֶטֶר) משום שהייתה ערבייה, ומֶטֶר כינתה את גשם גֶשֶׁם בשל הלהיטות המופרזת שלו לחפצים. בעיות התקשורת ביניהם הגיעו לכדי פיצוץ כאשר התווכחו על משמעות השמות. לֶגֶשֶׁם היה חלום להוליד בן זכר שיקרא גֶשֶׁמוֹן, אולם לימים שינה את דעתו ולאחר שלא התאקלם בעברית החליט לקרוא לו גֶשֶׁמָן (جَسْمَان). חמתו בערה כאשר החליטה מֶטֶר (מֶטֶר) לכנות את הבת שתיוולד: מֶטֶרָה (مَطَرَة). הוא תקף והשתולל, לעג לאוצר המילים שלה, והסביר שהיהודים עלולים לבלבל זאת עם מֶטֶרָה, כלומר הֶדֶף (هَدَف), ובכלל, בעברית המילה מֶטֶרָה (مَطَرَة) היא מִימְיָה כלומר זִמְזִמְיָה, שהיא זוגתו של זִמְזִם (زَمْزَم) שנקרא כך על שם הבאר הקדושה בקרבת הַפְּעֵבָה במכה, וזִמְזִם הוא שאגה הבוקעת מן הבאר, ולא

* משלי בן סירא, הגניזה הקהירית. תרגום מיוונית: משה צבי סגל.

צליל קולם של יתוש או דבורה, כמו שחושבים היהודים. זמזום הוא עניין טורדני בלשון היהודים ואילו אצל הערבים הוא ביטוי של עצמה.

הוא המטיר עליה זַעַף מן הסוג שמכה בצומח החלש, ואחר כך התחרט והמטיר עליה גשמי בִּרְכָה. אולם זה לא עזר. מצבי הרוח המשתנים שלו והאנדרלמוסיה בין המילים הביאו אותה להיפרד מַגֶּשֶׁם לפני שיעמידו צאצאים. ללא גֶשֶׁם או ידיד אחר לצדה, היא תעתה בין המילים, ואחר כך איבדה את דרכה במעלה בֵּית־דֶּגֶן (بيت دجن), שם גרו הדודים מצד האבא. במפתיע מצאה עצמה ב"בֵּית־דֶּגֶן", שהחליפה את בֵּית־דֶּגֶן, שאותה על ידי היהודים עם א': בֵּית דֶּגְ'אֵן. משונים היהודים, חשבה לעצמה. אם המילים כל כך דומות, על מה בעצם כל המהומה? כולם אמרו לה שרק מילה תמימה כזאת שואלת שאלות, ושלחו אותה למצוא את סִבְּבָה, שתסביר לה איך העניינים עובדים, שכן סִבְּבָה קיבלה אזרחות וכל היהודים חוגגים אתה. סִבְּבָה לימדה אנגלית במִדְרָסָה (مَدْرَسَة) ברחֶמָה, אולם כשהגיעה לשם מטר (مَطَر) מצאה ששמה הפך יְרוּחָם ובמקום שבו עמדה המִדְרָסָה ניצבה מדרשה תורנית.

מֶטֶר הבינה כמה שפר עליה גורלה וכמה מסוכן להיות נכרייה בין המילים, כאשר שמעה את הסיפור מסמר השער על מַעְרָכָה (مَعْرَكَة). האחרונה הייתה אמנם אשת ריב ומדון, אולם הייתה גם רגישה ורכה, ובשום פנים ואופן לא חשבה להיות טייסת מזל"טים כמו תאומתה העבריה. מֶטֶר (مَطَر) לא מצאה את סִבְּבָה, אבל לקחה את עצמה בידיים ונסעה ללמוד עברית באולפן. התמזל מזלה ופגשה מורה שגם שמה היה מֶטֶר. היא ניהלה שירותי קייטרינג במצפה חדש בשם "אל טל" עם בעלה רִבִּי, שנולד בקיבוץ רִבִּיכִים, ושני ילדיהם מֶמֶטֶר וטֶפָה. לא היה קץ לשמחתה של מֶטֶר כשהזמינה אותה מֶטֶר לבוא להתגורר עמם במצפה החדש בתמורה לעבודת לפי שעות. כבר ביום הראשון הסבירה לה מֶטֶר את עובדות הלשון, עם דגש על כך שֶמֶטֶר וּמֶטֶר (مَطَر), זו לא אותה מילה, אף על פי שבלשון הדיבור שלה לא נשמע כל הבדל.

*

"אין כל יסוד למחשבה, כי מבטאן העתיק של האותיות ת, ט, ע, ק היה מבטא 'ערבי'. בדיבורנו המחדש מוכרחים אנו לקבוע לאותיות האלה צלצול המתאים לטעמנו המוסיקלי שהוא קודם כל טעם אירופאי ולא מזרחי" (זאב ז'בוטינסקי 1930).

לאחר שהפכה לשואבת המים וחוטבת העצים של משפחת המצפה, החליטה מֶטֶר (مَطَر) לעזוב לעיר הגדולה. המקום הטבעי עבורה היה חִיפָא. אבל גם שם התהפכו המילים. אמרו לה שתוכל למצוא מרגוע רק בין המילים של יֶאפָא, אף על פי ששינו את שמה ליפו. שם פגשה את הֶטָאל, שזה גשם שוטף, וכינו אותה פליטה משום שנפלטה מן השפה ולא היו לה מסמכים. בוועד להגנה על מילים זרות ייעצו לה לשנות את שמה לטל, ועד אז תוכל לישון במקלט לחללים סמנטיים. במקלט הסתתרו מילים שספגו אלימות לשונית או כאלה שלא היה להן מקום בשפה. במקלט מצאה את ח'אלו ואת עֶמוֹ שלא הייתה להם מקבילה

בעברית משום שבעברית לא הבחינו בין הדוד מצד האם ובין הדוד מצד האב. עורכת הדין שלהם טענה שלא ניתן לייצג אותם בעברית ובכל המסמכים נכתב סתם "דודים". מֶטֶר (مطر) חששה תחילה לרדת למקלט מפני שהייתה בטוחה שחללים זה שהידים. את סֶבֶפָה שקיבלה אזרחות פגשה במקרה, והיא תינתה באוזניה את צרותיה. כולם חשבו שסֶבֶפָה אחלה, ולא הבינו על מה היא מתלוננת. בכל זאת היא אזרחית, איש לא דרש ממנה לשנות את שמה, רק להוסיף ה' בסוף המילה. איש לא ידע שסֶבֶפָה הייתה פעם בת אצולה, עם תפקיד חשוב בפרוודיה הקלאסית, ובמילון הקלאסי של הערבים لِسَان الْعَرَب כתוב שהיא מבטאת כיסופים ואהבה לזהות. סֶבֶפָה ירדה לתחתית הסולם המעמדי של המילים והפכה לגרסה העברית המקומית ל"קול" (cool) שהגיעה מאנגלית. מצבה היה אמנם טוב יחסית בהשוואה ל"חנטריש", שהכירה משפחה "כֶּנְטָאר רִיש", משקל נוצה, משום שהשתתף בתחרות אגרוף. החברים נהגו לקרוא לו "קנטאריש", אבל כאשר היגר החליפו היהודים את את ה"קוף" שנתקעה להם בגרון בח', וה"ט" השמיעה צליל של ת'. וכך הפך משקל נוצה ל"חנטריש" שנשמע כמו חנתריש. אולם מֶנְשֹׁר (منشور) המסכן עבר את ההשפלה הגדולה ביותר. תחילה השיג בקלות רישיון מעבר, משום שמצא מעסיק, תאווה החביב העונה לשם מֶנְשֹׁר. בהתחלה הדברים התנהלו על מי מנוחות, אבל אחר כך ללא התראה מוקדמת החליט מֶנְשֹׁר לעברת את שמו ל"כְּרוּז", משום שהיה דומה מדי לֶמְנְשֹׁר (منشور). השמועות אמרו שהוא קיבל משרה של מתרגם בשירות המודיעין של המילים.

*

"מנשר זה מה פירושו? מי שאינו יודע ערבית, אין ה'מנשר' אומר לו דבר. ומי שיודע ערבית — הרי 'המנשר' כאומר לו: אכן, דלה ועלובה היא עדוין שפתנו העברית". (אבינרי, 1964, 355)

כְּרוּז שהיה קודם מֶנְשֹׁר, הכיר את המילים בשפה של מֶטֶר (مطر) מפני שבא ממשפחה יהודית-ערבית וידע להגות את ה, ע, ק וכל הצלילים האחרים שמגיעים מעומק הגרון. אבל במודיעין של המילים היו גם אנשים אחרים שהיו בטוחים שכל ההיגויים המשובשים הללו הם תרגילי עוקץ של ערבים שנועדו להכשיל אותם ולפגוע בביטחונם. כְּרוּז ראה כיצד חלפו המילים של הערבים מול עיניהם, לעתים חדרו לאוזניהם אולם מעולם לא יצאו מן הפה. במקום מילים יצאו מהם בלונים כמו בציורי קומיקס, והשפתיים לא נעו. מישוהו אמר לה שהם כנראה לא כְּרוּזִים אלא כוּזִרים, אבל זה היה כבר מעבר לראש שלה. בסוף הבינה מטר (مطر) שהדשא של השכן אינו ירוק יותר. היא החליטה לשוב לשפת אמה אולם לא הצליחה למצוא את דרכה חזרה. סלמאן שהכיר אותה היטב אמר שזיכרונה החל לבגוד בה. היא איבדה ממנו עוד ועוד מדי יום, עד שנעשתה נטולת זיכרון והפכה למילה ללא תכלית שנודדת לשום מקום. היא שוטטה נכרייה ברחובות הסואנים וחיפשה אחר ארנב כדי לשאול אותו היכן ביתה, אולם הוא נמלט והתחבא בסבך המילים...